

• Погляд на аулу Пряшівской універзіты, де 16. септембра 2010 участниками Дня отвореных дверей были штуденты міджілабірской і двох сниньских гімназій.

„Отваряме вам двері до познання властной ідентіты..“

...такыма словама ся штудентам семох середніх школ приговорив **отець Франтішек Крайняк**, парох камюньскый, на третім річнику акції **День отвореных дверей на Пряшівській універзіті**, котра ся одбыла **14. і 16. септембра 2010** в аулі ПУ.

Їго приговор бив може найемотівнішов сондов, высланов до душы молодого чоловіка. На чім днешній молодежи залежить? Поможме сі заактуалізованым парафразованём знамого вопросу класіка світової літературы: Быти, ці мати? З давков сарказму, властного молодій ребелантській душі, бы мож было одповісти: І едно, і друге. Вопрос стоить, што під тьма двома словами розуміме.

Быти – фізічно ествовати: дыхати, приїмати страву, рушати ся... быти духовно зрілым, чутливым, емпатичным, жертвовным...

Мати – основны матеріалны потреби жывота (штандардны або і надштандардны), основны нематеріалны потреби жывота, котры чоловіка збогачують духовно...

І на тій стрічі зо середнєшкольсков молодежов сьме ся пересвідчили, же міджі найосновнішы потреби молода генерація рядить потребу мати знаня, котрыма бы могла „добити світ...“ Жывотна практіка вказує, же чоловік буде успішным „на торгу з міджінародным товаром“ тогды, кідь понукне дашто нове, інтересне, іншпіруюче, чім заінтересує. Є добрі, кідь на выробу „свого продукту“ поужыє тоты найліпшы технології, а тыж є барз добрі, кідь ся у своій професії найліпше вызнать, бо є ёго природности найблизша.

Може такыма словама бы сьме могли охарактерізовати основный намір, з котрым **уж третій рік за собов вдяка грантовій сістемі Міністерства культуры СР – програму Культура народностных меншын 2010 Інштїтут русиньского языка і культуры на Пряшівській універзіті зорганізовав стрічу зо штудентами выбранных середніх школ Пряшівского края. Як традично на ній взяли участь штуденты гімназій з Бардеёва, Старой Любовні, Гумен-**

ного, Снины, Міджілаборець, а того року по першыраз і штуденты єдной одборной школы – Готеловой академії Й. Андраціка у Бардеёві. Суть то школы, до яких ходить велике цісло штудентів, котрых родічі, або ходем єден з родічів, має русиньске коріня, то значить, многы з них належать к тій народностній меншынї і логічно многы з них кідь уж самы не комунікують, так ся ходем стрітили з русиньским языком ці то у своій родинї, або в селї ці місті, в котрім жыють. А з того і логічно выплывать, же якраз тоты штуденты суть найліпшыма адептама про штудіум того языка, літературы, культуры і історії Русинів і якраз они по скінчїню штудія бы ся могли стати найліпшыма одборниками на карпаторусиністіку. Многы з них то уж і порозуміли, о чім свідчить наростаючий інтерес о штудіум якраз з уведжених областей северовыходного Словеньска, што є позітивный факт, бо є предпклад, же тоты абсолвенты найдуть у платніня у своій спеціалізації.

Знаме але, же то не будуть мати легке, бо окрема того, же будуть фундованыма одборниками у своій професії, мушены будуть приправити ся у своім штудію і на професію „народных будителів“. Інакшыма словами повіджено, **пересвідчити своій ровесників, жебы ся не одперали од своій ідентіты, не ганьбили ся за ню, не чули ся меншецінныма людми лем зато, же не суть у векшыні, але велику тому і своє потомство, а то так, же дадут возможность своім дітём спознати їх материньскый язык, культуру, історію, звыкы, традиції русиньских предків...** Жебы ся уж нігда не стало, же русиньскы родічі не же не суть самы ініціативны при зряджїню народностной школы у своім селї, але докінця протестують проти тому, жебы ся така школа в селї створила, бо они хотять лем словенську. Або, може в будучности будут хотїти лем англїцьку, респектівно якусь інакшоязычну, подля актуальной моды. Англїчане, щастный то народ, кідь ся над тым ліпше задумає. Тілько роботы ся їм нукать! Будуть ходити

учіти нашы діти по англїцькы, а нашы діти „з вдячности“ будут ходити обсаджовати „до великого світа“ такы „лукративны“ професії, як напр. упрятвачка, помічна медичиньска сестра, „оперка“, опатровательска постигнутых дітей або старых, невладных людей... Што по тім, же мають скінчену найвышшу можну освіту у своій спеціалізації, кідь їх властны не хотять...

І так моментално вызерать реаліта нашого „русиньского мікросвіта“. Про нас – уж дозрітых у професії „народный будитель“ то значить едно – **акцентовати у своій роботі нелем освіту, але главно выхову нам звіреной „до старостливости“ молодой генерації, котра нам дала довіру, котра нам „доволила“ вести ей на пути до познання.**

Днём отвореных дверей на ПУ зачав неофіціално Інштїтут русиньского языка і культуры новый академічний

рік 2010/2011 – з новыма штудентами. На штудіум учітельского бакаларьского штудійного програму русиньскый язык і література ся їх того року приголосило 16. Вірьме, же то буде 16 новых учітелів русиньского языка, ці русиньских історіків, культурно-освітних працівників, редакторів русиньской народностной пресы, герців у професіоналізм русиньскім театрі, модераторів у народностнім высыланю словеньского радїа, телевізії...

Также, мила молодеж, отваряме вам двері до познання властной ідентіты а заедно двері, котры вам дадут возможность стати ся прямыма актерами того процесу – передаваня тото познання далшым генераціям, і так ся стати сучастєв процесу проєктованя будучности властного народа.

ПгДр. Кветослава КОПОРОВА,
асістентка ІРЯК ПУ і авторка проєкту

Ад: Деревяна церьков в Миковій іщі з року 1733 (НН 35/2010)

Знам, же шефредактор новинок не може контролєвати тексты каждого автора, ці ся в своій інформації або статі притримує фактів або конкретных історичных подій. Зато бы єм хотів доповнити неправдивы інформації А. К. зо Свідника в НН ч. 35/2010. Автор твердить, же я „не пишу...о тім... же в Миковій уж в році 1733 была маленька деревяна церьковця“. Я не можу о тім писати, бо такой церьковці там в уведженім році не было. Але деревяна церьков там была уж в році 1557, но згорїла колись може аж по році 1773. В яким році згорїла, не є знаме. Тоту інформацію єм іщі не обявив. Далє А. К. пише, же автор, т. є. я, уводить деревяну церьков в Миковій уж од року 1742. Лемже в своій книжці я ніч подобне не уводжу, бо в тім 1742 році в Миковій уж побудовали нову муровану церьков. Инде автор пише, же „в Малій Полянї не была церьков, бо то была філіалка Миковой“. І тото, нажаль, є неправда. Полянскы вірници собі поставили церьков, котру купили од Габурчан, які зачатком 40-ых років 19. ст. собі збудовали муровану церьков а деревяну церьков продали до Градця Кралове, де она стоить дотеперь на параднім місцю.

Чудую ся фест, же в невеликім текстї є тілько неточностей. Поступ автора тых дезінформацій є тым чуднішый, же в моїй публікації суть інформації в історичнім порядку. Лем А. К. зо Свідника бы зробив ліпше, кідь бы собі мою книжку наперед прочітав а пак ся высловив к їй обсягу, а не доповняв ей выдуманыма спекулатівно заміряныма „новыма інформаціями“, т. є. дезінформаціями.

Інтерпретацію історичных фактів не мож робити хаотічно, бо тым ся мінять саме значіня і ёго правдива інтерпретація. Публікація професора Зубка, яку цїтує А. К., не мать ніяке одношіня к тематіці моїй публікації.

Доц. ПгДр. Василь ХОМА, к. н., Братїслава

Іншпірація до будучности (7)

Минули скоро три місяці од скінчення першого річника *Studium Carpato-Ruthenorum* – міжнародной літній школы русиньского языка і культуры на Пряшівській універзиті в Пряшові. Акції, яку штаб організаторів під покровительством Інституту русиньского языка і культуры ПУ інтензивно приправлєвав скоро еден рік, жебы ей три тыждні (14. 6. – 4. 7. 2010) были на якнайліпшій уровни і жебы ей участници з Пряшова одходили спокійны, а самособов по часі за ту назад вертали.

АНКЕТА

Мож повісти, же першый річник акції був сондажний – а може такыма самыма будуть іщі й найблизшы річники – зато організаторам залежало на тім, жебы просондовали погляды першых участників школы на ей програм, то значить на процес навчання і супроводны акції. З тым цілєм приправили анкету зложену з 11-ёх вопросов, одповіді на які можуть ся стати про них іншпіраціов до будучности при будованю програму далшых річників. А было бы добрі, якбы ся стали іншпіраціов і про бівшу кількість домашніх потенціалных адептів того проекту, цілєм якого є учіти ся і пропаговати списовный русиньский язык, русиньску історію, артефакты русиньской культуры... З тым заміром сьме вирішыли – зо згодов авторів – поступно публіковати їх одповіді на поставлены вопросы в Народных новинках і зарівно ближе представити участників першого річника літній школы. Днесь на вопросы одповідають три участнички зо США – **Ненсі Й. Келлі**, **ПгД.**, з Піттсбургу (штат Пеннсилвенія), **Елізабет Ен Дайлс** (1942) з Ворену (Огайо) і **Меріенн Вест** (1938) з Огая.

1. Професія/Освіта:

Ненсі Й. Келлі: Координатор проекту Грецька епіграфія на Корнельській універзиті в США.

Елізабет Ен Дайлс: Высокошкольська освіта в одборі індустрі-

ална психологія.

Меріенн Вест: Титул „бакаларь“ на Огайській штатній універзиті.

2. Походжіня: мате русиньске коріня? (Кідь ніт, то яке?):

Н. Й. К.: „Гей, мам русиньске коріня.“

Е. Е. Д.: „Мам русиньске коріня на сто процент. Мій дїдо з нянькового боку Осиф Секерак ся народив у Блажові, ёго жена Марія Бріндзова ся народила в Нижніх Репашах на Словеньску. Мій дїдо з материного боку Петро Гопко ся народив у селі Середне на Україні, ёго жена Марія Чорі ся народила в селі Кличарскі на Україні.“

М. В.: „Гей, мам русиньске коріня.“

3. Знали сьте передтым дашто о Русинах?:

Н. Й. К.: „Гей, знала ем.“

• Елізабет Ен Дайлс

Е. Е. Д.: „Правдаже ем знала о Русинах – уж од свого дїтинства. Пізніше, як членка Карпаторусиньского общества (*Carpatho-Rusyn Society*), ем ся много дізнала о нашій історії, традиціях, звыках, то значить вшытко то, што ем ся не научіла дома од родічів. Дома ем од родічів тыж чула русиньский язык, нажаль, по русиньскы бісїдовали родічі лем тогды, кідь не хотїли, жебы сьме я і брат знали, о чім они говорять.“

М. В.: „Гей, мала ем даякы знання о Русинах.“

4. Чом сьте ся приголосили на Studium Carpato-Ruthenorum?:

Н. Й. К.: „Моім цілєм было навчіти ся говорити по русиньскы.“

Е. Е. Д.: „В першім ряді зато, жебы ем zdobyла основы з русиньского языка. Окром того тыж зато, жебы ем могла побыти три тыждні на Словеньску і добыти много скушеностей за релативно мало пінязей.“

М. В.: „Жебы ем ся дізнала веце о своїй народности, о русиньській культурі і жебы ем сі росшырила основны знання з русиньского языка.“

5. Є про Вас русиньский язык тяжкый?:

• Меріенн Вест

Н. Й. К.: „Нїт, про мене русиньский язык не є тяжкый.“

Е. Е. Д.: „Нїт, не є тяжкый.“

М. В.: „Счаси – дашто розумлю і кус бісїдую по русиньскы. Дома сьме бісїдовали по русиньскы аж до моїх пятёх років, бо родічі емігровали...“

6. Як оцінюєте цілкову уровень першого річника Studium Carpato-Ruthenorum? (плусы, мінусы):

Н. Й. К.: „Думам, же то была добра скушеность про каждого – як про студентів, так і про учітелів.“

Е. Е. Д.: „Плусом были „автобусовы“ лекції з русиньского языка пана Валерія Падяка, кідь сьме йшли на екскурзії – были барз хосенны і приємны. І години пана професора Павла Роберта Маґочія были интересны і тішу ся на книжне видання ёго лекцій з русиньской історії. Неґативом было, же нам хыбили дакотры учебники, як і то, же на роботу сьме мали лем еден компютер коло школьської їдалні. Думам собі, же стільці в класі бы ся зышло пооправляти. Жыли сьме в інтернаті а почас ослав промоцій студентів, котры іщі были в інтернаті, сьме лем тяжко могли заспати... Три тыждні є мало на то, жебы сьме ся могли навчіти язык.“

М. В.: „Лекції з історії Русинів были дость тяжкы і барз подробны. Хоць розумлю, чом то є так, але, нажаль, тілько много фактів собі не могу запамятати. Годины з языка бы были легшы, якбы сьме мали анґліцько-русиньский словник. Помогла бы тыж засоба слов, котру бы сьме ся каждый день мали научіти.“

7. Пасовала Вам така форма навчання?:

Н. Й. К.: „Нїт.“

Е. Е. Д.: „Думам, же было замного теорії про зачаточників, вывітлєваня часованя і деклінацій...“

М. В.: „Гей, окреме комунікація на годинах языка. Таксамо ся мі любила работа асистенток на годинах языка.“

8. Што, подля Вас, бы ся могло змінити при організованю далшых річників? (Вашы пропозиції):

Н. Й. К.: „Думам, же в образковім словнику бы было треба увести ґраматічний род слов а в учебнику русиньской конверзації проблемы робили варіанты слов уведжены напр. в половині речіня.“

Е. Е. Д.: „Порадила бы ем допереду ліпше просондовати уровень знань будучих студентів літній школы, а пак їх задїлити до адекватной ґрупы. Добрі бы было, як бы студенты мали к діспозиції анґліцько-русиньский словник. Про навчання языка бы было хосенне співаня русиньских співанок, на яких бы ся могли тыж здоконалєвати у высловности ці в ґраматіці. Окром того, было бы добрі мати од першого дня такы інформації, як напр.: як поужывати автобусы і влакы, як робити з компютерами, бо по заданю свого гесла з компютером і так ем не могла робити, покы ем не пришла сама на то, же на написаня чїсел потребу стиснути шїфт-клавету.“

М. В.: „Завела бы ем години музыки і співаня русиньских народных співанок. На годинах языка порадила бы ем завести чїтаня коротких пригод, літературных творів... Хосенне бы было, як бы студенты мали веце часу на комунікацію з людьми, наприклад, в церькви. Кібы ся дало, зорганізувати приход участників холем день перед зачатком навчання, жебы ся кус закліматізували, привыкли на інтернат, місто і под. Страва в школьській їдални в основі была смачна, але дость тяжка, жадало бы ся придати веце овоців і зеленины. Участници бы тыж могли мати ліпшый приступ ку компютерам а думам, же вшыткых бы потїшыла участь на фестивалах окреме тогды, кідь выступають русиньскы фолклорны колектївы. Таксамо буде треба поробити над зліпшованєм комунікації міджі участниками і організаторами.“

9. О котры дісципліны з карпаторусиністики бы сьте в будучности мали интерес?:

Н. Й. К.: „Интересовала бы ня музыка, танець і спів.“

Е. Е. Д.: „Интересовали бы ня лекції з русиньской етноґрафії, інформації о зроді традицій і звыків, о сучасных свадьбяных звыках, презентація кроїв з окремых русиньских реґіонів, танців, інформації о традичных ремеслах – спрацованю лєну і виробі полотна, спрацованю зерна, з области кулінарства, архітектуры, писанкарства і о сучасных мотивах і способах фарблїня і писаня яець...“

М. В.: „Интересовали бы ня години співу і чїтаня літературных творів.“

10. Як сьте были спокійны із супроводныма акціями проекту? (Вашы далшы пропозиції):

Н. Й. К.: „Із супроводныма акціями літній школы была ем спокійна.“

Е. Е. Д.: „Была ем спокійна.“

М. В.: „Была ем спокійна, лем може ліпше бы было выпустити дакотры екскурзії і замінити їх легшыим програмом.“

11. Взяти бы сьте участь на такім проєкті і в будучности?:

Н. Й. К.: „Не знаю, буде то залежати од того, кілько долларів тот програм буде стояти.“

Е. Е. Д.: „Кідь буде допереду яснїшый план навчання.“

М. В.: „Іщі не знаю.“

• Ненсі Й. Келлі

Інштiтут русиньского языка і культуры ПУ зорганiзовав 14. і 16. септембра 2010 у високошкольскім ареалі третій рiчник проекту **ДЕНЬ ОТВОРЕННЫХ ДВЕРЕЙ НА ПУ** – презентацiя культуры Русинiв у вшитких областях iх культурно-сполоченьского жывота. Вступом до акцiї по обидва днi было выступлiня знамой iнтерпреткы русиньских народных спiванок **Анны Порачовой** в допроводі акордеонiсты **Йозефа Пiрога**, яка заспiвала дакiлька популярных спiванок iз свого репертоару.

Участникiв презентацiї привiтала директорка IPЯК ПУ – доц. ПгДр. **Анна Плiшкова**, ПгД., котра пiзнiше выступила з рефератом пiд назвов *Русиньский списовный язык на Словеньску, ёго функцiональны сферы і можности високошкольского штудiя*. Проект як такый представила ёго авторка – ПгДр. **Кветослава Копорова**, асiстентка iнштiтуту, яка потiм выступила на тему *Сполкы і организацiї в русиньскiм возроднiм процесі*. Дообиду по обидва днi выступив iз рефератом *Русины в iсторичных переломах 2. тiсячроча* iсторiк Сполоченьсконаучного iнштiтуту САН в Кошицях ПгДр. **Станiслав Конечнi**, к. н.

Пообiднiй програм акцiї розпочинав о. ТгЛiц. **Франтiшек Крайняк**, парох камюньский, iз темов *Русины в конфесiоналнiй сфері*, який представив сучасну церковну лiтературу в русиньскiм языку. Мгр. **Александр Зозуляк** словом і через вiзуалну презентацiю представив *Выдавательську роботу Русинiв на Словеньску і в заграничу по році 1989*. Мгр. **Алена Блыхова**, асiстентка IPЯК ПУ, розповiла о *Сучаснiй русиньскiй лiтературі* і представила творы дакотрых авторiв. На конець другого дня директор ТАД в Пряшові, Мгр. **Марiан Марко** выступив на тему *Сучасный русиньский професiоналный театр*. (На фотках А. З. і Авдiо-вiзуального центра ПУ суть спомянуты люде злiва зверьху долов а потiм справа зверьху долов.)

СПИСОВАНЯ ЛЮДЕЙ 2011

Коло того летаку рады бы сьме публікували все даяку статью на высше уведжену тему, также Вас, наши милы читателі і дописователі, просиме писати статі к тій про Русинів важній події і посылати їх до редакції. За вшыткы статі допереду дякуеме.

А. ЗОЗУЛЯК, шефредактор

Реабілітовати Русинів

Од першой минуты, кідь vznikла Словенська республіка, наши люде бы ся мали чути незалежны і слободны. Але ці є то так, няй собі каждый на тот вопрос одповість. Кідь чоловік є схопный одчуту сучасне і позерати ся до минулости, легко ся му розобрати в днешніх проблемах. Хоць 19. януара 1993 Словенська республіка была прыята до ООН (як 180. країна світа), мы Русины будеме мати фурт лем причіну ся чути менше незалежны і слободны. Уж лем тот факт, же не хочеме порозуміти еден другого, свідчить о тім, же не хочеме добрі наживати в самостатній республіці.

РЕТРОСПЕКТИВА – 20

Стары духовны традиції Русинів говорять о зьєдначію і добрім наживаню. З болём у сердцю конштатуеме неузнаваня еден другого, велику нетолерантность аж ненависть. Хоць нас мало, супловати нас не треба. Знаме, як насилно был перерушений розвой Русинів. Праві демократичный способ нашым людем уможнює рїшати свої проблемы і активно вступати до европского дому. Дость было суплованя і вирішованя за нас чуждіма.

Свій род треба цінити і на нєго пышным быти. Так нас учать традиції. Голосити ся ку свому, то не є лем честь, але прямо повинность. Лем тот, хто мать мало гордості в собі, не хоче боєвати за свою ідентичность. Кідь наши родічі і прародічі ся не піддали мадярізації, наша генерация бы ся не мала піддати іншим впливам. Народне усвідомління є прекрасне діло, покы ся о нім не говорит лем теоретічно. Знаме, же в пракці то уж тяжше доказовати. Є то моралне нещастя тых, які не люблять своє а йдуть лем за карьеров і славоу.

Аж за демокрації доходить к духовному возроджіню і настав час, кідь можеме рїшати свої проблемы в плуралітній системі. Вшыткы люде можуть быти активны в культурнім животі в нашім реґіоні. Є в наших силах направити то, што є зле, зробити вшытко про то, жебы односны міджі нашыма людем были людьскы. Тым змариме пророцтво наших недедоброжычливців о заніку Русинів.

З боку Русиньской оброды было предложено владі Словеньской республіки, жебы Русины были брані як компактный цілок на выходнім Словеньску. Жадаме реабілітацию Русинів, котрым было скривджено у 50-ых роках. Хочеме, жебы на основі наймодернішой історичной методології сьме ся добили правды. Таким способом не доволіме, жебы ся продовжовав асимілачный процес Русинів. На Словеньску бы мала быти єднота міджі штатотворным народом і народностныма меншынами. Русиньска оброда ся зближує зо вшыткыма народностыма Словенська, притім не забывает на завершіня процесу обновління русинства.

Ян БАКА, Шарішский Щавник
(НН, р. III, ч. 6 із 10. фебруара 1993, с. 1.)

СЛОВАЦИ і РУСИНЫ в історичных одношінях (2.)

(Продовжіня з чісла 37/2010)

Выходословеньскы Русины ся в революції часто поставили проти коштуовцям і были за гурбаністів. Карол Борік, участник словеньской добровольницькой експедиції на выходнім Словеньску, у своїх „Скушеностях з повстаня років 1848 – 1849“ пише, же „цілы десятиы того доброго народа (русиньского – позн. авт.) ку нам переступили“. Русины выходного Словенська превказали поміч і підпору словенській добровольницькій експедиції. „Пробивали ся к нам через неприятельскы позиції,“ пише далє Борік.

Хоць русиньска громада в Угорьску не досягла такой ступінь сплоченьского розвою, як другы народности Угорьска, і так чула потребу ліквідації феодалізму. Окрем русиньского рольництва, котре было в одкритій опозиції к феодалізму, ся міджі другыма верьствами русиньского жытельства не нашли поедны особы ці ґрупы, котры бы выступили проти феодалізму і настали програм розвою русиньской народности з боку господарьского, соціального, сплоченьского і культурного. Ведучу верьству Русинів – уніацьке духовенство – творила передовшыткым феодална верьства, котра о рїшіня таких вопросов не мала інтерес, што але не мало вплив на противфеодалный погляд русиньского рольництва, яке мало інтерес на ліквідації феодального порядку. Тым, же русиньскы підданы народны масы не проявляли великий інтерес о народны проблемы, зато же їм ништо не вскіплєвав нияке народне усвідомління, русиньске рольництво, але і вшыткы верьствы русиньского жытельства могли свій погляд на події проявляти на основі своїх класовых і соціальных інтересів, што ся наповно проявило в першых місяцях революції.

По скінчію револючнх акцій у сімпатизантів Добряньского ожыла робота. Зо свого програму мусив Добрянський але выпустити припоіня Русинів Угорьска к Галічі, зато же Відень была проти зміны первістных границь єдного з корунных країв, і орьєнтовати ся на рїшаня русиньских проблемів в рамках Угорьска. Так за пріоріту сі ґрупа поставила предложити народно-політичны пожадавкы в мені вшыткых Русинів (выходословеньскых і закарпатьскых) цісарєві. В народно-політичных вопросах здатный і скушений А. Добрянський ведно з далшыма представителями ґрупы сформуловав Меморандум – Памятник Русинів угорьскых. Тото меморандум делеґация на челі з Добрянським (ей членами были Віктор Добрянський, Йозеф

Шолтыс, Александер Даницький і віденьський доктор Михал Вісяник) предложыла 19. октобра 1849 цісарєві.

Меморандум обягує 11 пунктів і єго конціпенты в значній мірі выходили з миколайскых Жадостей словеньского народа з мая 1848 і настолєвали пожадавкы росшырїня платности марцовой уставы на Русинів, узнаня русиньской народности, виділіня русиньских окресів, заведжіня „руського“, то значить русиньского языка до школ і урядів тых окресів, створїня „руськых“ ґімназій „руськой“ правницькой академії, выдаваня „руськых“ новинок і переклад законів, заступліня русиньской народности при обсаджованю военьских годностей в армоді і в централній владі у Відню. З тых пожадавок, предложєных ґрупов выходословеньской русиньской інтелігенції видно, же на соціалны інтересы русиньских рольників, котры творили коло 90% русиньского жытельства, нияк ся не думало і проблемы Русинів ся зредуковали лем на культурны і народны вопросы. Але так як Жадости словеньского народа, ани жадости Русинів, предложєны в Меморандумі, сповнены не были. Счасті ся реалізовали дві жадости: обсаджіня урядницьких місць Русинами і заведжіня русиньского языка до ужгородьской ґімназії.

В тім пореволючнім періоді ся не розвивала нияка россягліша робота Русинів на „народнім полю“. Окрем ціленой і визначной культурной і освітної роботи А. Духновіча, котрый у Пряшові іщі з дакотрыма просвітителями реалізовав визначны крокы на зактівізованя культурно-народного жывота Русинів на выходнім Словеньску, лем в поедных припадах были зазначєны снагы організовати по русиньских селах чітарні, бісіды, но русиньский язык, окреме у духовенства, не нашов адекватне місце, подобно, як ся не проявив ани шырший інтерес о часопис Вьстник. На другім боці, зачала ся активізовати русиньска урядницька інтелігенція і духовенство в рамках тзв. Руського округу, на челі котрого од кінця року 1849 были І. Віллєтз і А. Добрянський.

Період од революції по австроугорьске вырівнаня в році 1867 ся в історії Русинів оцінює як народно-будительський, в котрім были положєны основны на зміцніня русиньской народности і ей всебічний розвой. Репрезентують го снагы створити містну літературу, пробы закладати літературны общества, выдавати книги і часописы, закладати народны школы, розлічны фундації на выхову властной інтелігенції і под. В першых пореволючнх роках центр культурного жывота был

у Пряшові, але центром Руського округу, русиньского політичного жывота был в тім періоді Ужгород. О то ся заслужив главно пряшівський канонік А. Духновіч, єдна з найжертвнїшых особностей в культурно-освітній і народній сфері, але і А. Добрянський.

Культурно-освітну роботу „будителів“ міцно позначив факт, же „будителями“ Русинів, а то скоро без вынятку, были уніацькы священники, што до значной міры лімітовало можность рїшаня народностных вопросов без огляду на інтересы конфесії. Тот факт ся неґативно проявив при рїшаню таких основных вопросов, якими была народна принадлежность і вопрос языка, котры зістали в принципі недорішєны аж до днешніх днів. Неясна ситуація ся вказала – подобно як в першых роках по революції на Словеньску – у вопросі списовного языка. Переходило ся поступно од „языка чісто руського“ (російского – позн. ред.), „славяноруського“, „церковнославянського“, к „простонародному“ і „літурґічному“ языку, жебы ся наконець писало мішанинов літурґічного языка і містных діалектів, „без сістємы, лем так, хто як знав“.

До того періоду належать і пробы А. Духновіча створити організачну базу про літературны активіты Русинів. В році 1850 з єго ініціативы vznikло **Літературное заведение Пряшевское** подля прикладу словеньского літературного сполку **Татрін**. Тот сполок (тогдышня назва – общество – позн. ред.) розвивав свої активіты до року 1853, кідь ся єго робота перерушила з той причіны, же влада не схвалила становы сполку. Франтішек Тіхі находить першу інформацію о обществі у віденьскім часописі **Вьстник для Русинів австрійской і угорьской державы** з 2. (14.) марца 1850, де ся пише: „Містне здружіня народной літературы Добродитель перевишаєт богатство од А. Д.“ (А. Духновіча – позн. ред.) є написане „простонародным наричом“. О языку ся автор статі – Духновіч, котрый є заєдно автором пєсы *Добродитель ...* ближе росписує в далшім чіслі Вьстника в статі „О словесном Русинів совокуплені“, де ся окрем іншого пише: „Іде мі о язык карпато, ці бескидо-руський, уживаний народом в Галічі і в Уграх, а язык тот видить ся мі быти первістно природным, він собіі заховав іщі, ествующі у своій невинности і первістній простоті під горами схований, чістоту славяно-руського языка, він є близший старій матери славянській...“

Проф. ПгДр. Імрїх СЕДЛАК, к. н.
(Переклад: ПгДр. К. Копорова)

НАРОДНІ НОВИНКИ

Выдавать Русин і Народны новинкы. Реалізоване з фінанчнов підпоров Міністерства культуры СР – програм Култура народностных меншын 2010. Шефредактор: Мґр. Александер ЗОЗУЛЯК, редакторкы: ПгДр. Кветослава КОПОРОВА, ПгДр. Марія МАЛЬЦОВСКА, языкова редакторка: доц. ПгДр. Анна ПЛІШКОВА, ПгД. Adresa:

Ľudové noviny, Duchnovičovo nám. 1, 081 48 Prešov, SR. Tel.: 0905 470 884. Реґістрачне ч. EV 327/08, МІС 49 438. Опублікованы погляды дописователів не мусять быти згодні з поглядами редакції.

Адреса новинок на интернеті: www.rusynacademy.sk,
<http://narodny-novynky.presov.sk>, E-mail: rusyn@stonline.sk

Rusín a Ľudové noviny
Duchnovičovo nám. 1
081 48 Prešov 1
D+2
VsRP - 664/2003

Platené v hotovosti
080 02 PREŠOV 2